

Tačiau paskutinėje (vienintelėje) poezijos knygoje, padalytoje į skyrius „Čia“, „Ten“ ir „Niekur“, staiga skaitome:

Ten gerai, kur mūsų nėra (Ten žuvis turi liežuvius, / todėl bučiuojas prancūziškai), p. 47; Kaip pavadinsi – nepagadinsi (batelis nepyksta, mėnuliu pakrikštytas <...>, o plaktuką pateiksiu vietoj deserto), p. 99. Daiktai irgi verti išmoningos savo šeimninės: Kai manęs nēr namuose, / daiktai kelia orgijas, / prisigeria iki žemės graibymo <...>, bet vos įžengiu / pro duris, jie vėl / susigrąžina formas, sustingsta kaip įbesti, p. 123. Galima ištaisą tekstą suverti iš liaudiškų ir šiaip tradicinių posakių:

.....
*nieto čia nepadarysi,
prigimties nepakeisi,
aukščiau bambos nepašoksi,
nuo savęs nepabėgsi,
prieš vėją nepapūsi,
ką moku, tą moku –
nugrimzti
ir vėl išnirti.*

„Priegalvio užrašai“, p. 33.

Mano širdyje pjaunasi katės, – sakoma eilėraštyje „Penktoji kelionė į Indiją“, o apie tuos, kurie „nukeliavo į Lurdą“, – Dievo pateptieji – / gimę po laiminga žvaigžde/su baltais marškinėliais (p. 12). Nemėgstu pavasario, / jis manęs – irgi, / bet kasmet susitinkam / kaip du užsispyrę ožiai ant siauro liepto (p. 13). Tradicinį posakį galima truputį ir

pakreipti (*Esu viena, bet / ne kaip pirštas, p. 43*), supoetinti (iš kasdieninio vienodi kaip du vandens lašai – į ...kaip lietaus lašai vienodi vyrai... p. 99). Galima įprastinį *Iš didelio debesio mažas lietus* netikėtai išplėsti ir išskaidyti kalbant apie pakilusias pulku skristi varnas, čia pavadintas Juodosios Madonos angelėmis, –

*iš didelio jūsų debesies
toks mažas palaiminimų lietus.*
„Gimtadienis“, p. 24.

Tokie savaip modifikuoti tradiciniai pasakymai, iškelti iš įprastinės semantinės-stilistinės aplinkos, įgyja naujų konotacijų ir darosi labiau pastebimi. O jeigu dar nepakankamai? Tada galima pateikti tikrą semantinį ir stilistinį disonansą:

..... *Septyni šimtai
epidemijos pakirstų kūdikėlių pilsto
mėlyną princų kraują iš tuščio
į kiaurą.*
„Rytas Džaipure“, p. 79.

Ši poetiškai šturpi nederė neturėtų likti nepastebėta ir nepajusta.

Manau, tokie dalykai nepasidaro saviame. Tai nėra natūralus kalbos srautas, kalbėjimo tėkmė. Tradiciniai liaudiški posakiai anaipso ne tradiciniame kontekste.

Gal tai – savo šaknų, savo kultūrinės priklausomybės liudijimas?

Tačiau šitai irgi gali būti skirta mums:

*nekvieskit
neatsiliepsi.*

Lilija Kudirkienė

Druvis: Almanach Centru etnaksmalogiji «Kryūja», Mensk, 2005, № 1. – 276 p.

Pristatydami pirmąjį 2005 m. pasirodžiusio almanacho „Druvis“ numerį, jo rengėjai – gudų etnokosmologijos centras „Kryūja“ – pabrėžia, jog pagrindinė šio leidinio paskirtis yra nacionalinio ir etninio gudų identiteto palaikymas ir skatinimas.

Neįprastai didelio formato, solidžios apimties, plačios tematikos almanachas skirtas supažindinti su baltarusių mokslininkų bei užsienio autorių tyrimų rezultatais kultūrologijos, etnokosmologijos, etnografijos, istorijos, geopolitikos, politologijos srityse. Taip pat

nemažai jame vietos skirta ir gudų tautinės savimonės istorijai nuo XX a. pr. pristatyti.

Almanacho pirmojo numerio publikacijos vienijanti gija – baltiškasis elementas, kurio vaidmuo, pasak leidėjų, gudų etnogenezėje buvo lemiamas, o pati gudų kultūra drauge su lietuvių, latvių ir kitomis neišlikusių baltų genčių kultūromis yra bendrojo baltiško pasaulėžiūrinio lauko sudedamoji dalis. Tokią leidinio rengėjų poziciją atspindi ir almanache publikuotas Siarhiejaus Sańko straipsnis „Baltiška tema“. Jame autorius pateikia argumentų, leidžiančių laikyti gudus slaviškai kalbančiais baltais. Ši nuostata paaiškina ir almanacho pavadinimo pasirinkimą. Iš prūsų kalbos kilęs žodis *druwis* atitinka lietuvių *tikėjimas*, lotyniškąjį *credo* ar vokiškąjį *der Glaube*. Leidėjų nuomone, šis žodis galėtų tapti neigiamą atspalvį turinčio žodžio *pagonybė* lygiateisiu sinonimu ir deramai aktualizuoti šį ikirikščionišką paveldą gudų, lietuvių bei latvių kultūrose, geriausiai Europoje išsaugojusiose tradicinę pasaulėžiūrą.

Baltiškajame pasaulyje ypatingą vietą užėmė Krivijos žemė, kurioje klojosi gudiškojo etnos pagrindai ir kuri dabar sudaro didžiąją Baltarusijos dalį. Krivijos problematikai ir baltiškosioms jos ištakoms ir skirtas šis pirmasis numeris, o tokias temas bene geriausiai apibendrina Viktoro Korbuto straipsnis „*Mes, krivičiai, pasaulio artojai*: trys kriviškos idėjos amžiai“. Autorius pristato XX a. pr. kilusias iniciatyvas įtvirtinti žodį *Kryvija* kaip nacionalinį Gudijos pavadinimą. Krivijos idėja išpopuliarėjo dar XIX a. viduryje tarp vietinių lenkų, o vėliau ir tarp rusų inteligentų. Mums įprastesnis ir iki šiol išlikęs Baltarusijos vardas, išgalėjęs po LDK žemių įtraukimo į Rusijos imperijos sudėtį, XIX a. pab.– XX a. pr. jaunam gudų nacionaliniam sąjūdžiui buvo nepriimtinas dėl perdėm tiesmuko sąsaskambio su Rusijos pavadinimu. Jau tada susiformavo nuostata, kad gudai savo kilme yra baltai, be to, nemenkas ir jų istorijos etapas (XIII–XVIII a.), praleistas LDK sudėtyje. Bene karščiausias pavadinimo *Kryvija* įteisinimo šalininkas buvo Vaclovas Lastaskas – vienas XX a. pr. gudų nacionalinio

judėjimo lyderių. Savo mintis jis skleidė žurnale „Kryvič“, kuris trečiajame dešimtmetyje buvo leidžiamas emigracijoje Kaune, remiant Lietuvos Respublikos vyriausybę. Vėliau, sovietiniu laikotarpiu, tokios „nacionalistinės“ intencijos buvo draudžiamos. Naujas Krivijos idėjos atgimimas prasidėjo XX a. paskutiniame dešimtmetyje. 1990 m. menininkas ir kultūrologas Todoras Kašku-revičius bei filosofas S. Sańko įkūrė etnokosmologijos centrą „Kryūja“ ir atsidėjo kriviškosios (ikirikščioniškos ir baltiškos) gudų kultūros tyrinėjimams. Šiandieniniai Krivijos idėjos šalininkai nesiekia pakeisti išgalėjusio Baltarusijos pavadinimo kitu, o daugiausia dėmesio skiria savo šalies istorijos ir kultūros studijoms.

Istorinei Krivijos vaizdinio raidai skirtus straipsnius iliustratyviai papildė eseistinio pobūdžio publikacijos: V. Lastausko pasakojimas „Buvo neramūs laikai“ apie pasirinkimą tarp pagonybės ir krikščionybės, poeto Ryhoro Baradulino pamąstymai apie senųjų papročių svarbą tautos gyvenime „Kaip gudai pagonybės laikosi“, Vasilio Brykuno refleksijos „Dievų įkurtas miestas“ apie senosios Krivijos sostinę Polocką bei Uładzimiero Łobačo rašinys „Kritiškas Uładzimiero Karatkievičiaus kosmosas“ apie Krivijos temą aktualinančią šio rašytojo kūrybą.

Krivijos etnonimo kilmę straipsnyje „Tėvynės vardai. Kryūja“ aptaria S. Sańko, atkreipdamas dėmesį į šio pavadinimo sąsajas su šaknimi **kriv-*, kuri baltų kalbose yra siejama su šventais dalykais, visų pirma su krivio institucija. Autorius kelia prielaidą, kad Krivijos žemė galėjusi turėti sakralinį statusą, o ten gyvenę žynių luomo atstovai gerbti ir baltų žemėse. Etimologinei analizei skirtas ir Alaksiejaus Dziermanto straipsnis „*Akoūski miškas*“, kuriame jis nagrinėja šio gamtos objekto pavadinimo kilmę ir pirmenybę teikia sąsajoms su lietuvišku žodžiu *alka*. Baltiškas leksinis gudų kalbos sluoksnis atsispindi ir nedideliame žodynėlyje „Iš kriviškų (gudiškų) baltizmų“. Jame pateikiama šiaurės Gudijoje surinktų daugiau kaip 200 baltiškos kilmės žodžių.

Net dvi publikacijos yra skirtos kultinei akmenų reikšmei gudų tradicijoje atskleisti. Todoras Kaškurevičius aptaria kriviškų sakmių apie akmenis kosmografiją ir topografiją, o Ludmiła Dučyc gudų sakmėms apie akmenis atitikmenų ieško latvių ir lietuvių tautosakoje. U. Łobačas straipsnyje „Tradicinė gudų kultūra ir krikščioniška bendruomenė XIX–XX a. pradžioje“ išryškina bendruosius liaudies pagonybės bruožus krikščioniškoje gudų kultūroje ir iškelia sinkretinę gudų dvasinės kultūros prigimtį. Almanachą papildo iš lietuvių bei kitų užsienio kalbų versti straipsniai, o jį baigia knygų recenzijos ir santraukos lietuvių, latvių ir anglų kalbomis.

Atskirai dera paminėti almanache publikuojamą pokalbį su etnokosmologu Jonu Vaiškūnu ir Gintauto Kareivos straipsnį „Vilniaus Krivulė“ apie pirmąjį Baltų religijos bendrijos, kurią 2005 m. įkūrė Baltarusijos, Latvijos, Lietuvos ir Rusijos Federacijos Kaliningrado srities kultūrinių ir

religinių organizacijų atstovai, susibūrimą. Leidinyje taip pat anotuojama baltarusių kalba išleista A. J. Greimo knyga „Apie dievus ir žmones. Tautos atminties beiėškant“ (Minskas, 2003).

Pačioje almanacho pabaigoje tarp žmonių, kuriems už suteiktą pagalbą ir palaikymą dėkoja almanacho rengėjai, smagu rasti padėką net šešioms lietuvių tradicinės kultūros žinovams. Tai įrodo, kad etnokosmologijos centro „Kryūja“ skatinama gudų ir baltų bendrystė bent jau kultūriniu lygmeniu ne tik galima, bet jau ir vyksta. Turint omenyje tautinės savimonės išlaikymo atžvilgiu iš tiesų nelengvas ir XXI a. Europos viduryje, atrodytų, sunkiai įsivaizduojamas autoritarinio režimo Baltarusijoje sukurtas anti-gudiškos atmosferos sąlygas, tokia savo tautos likimui neabejingų gudų kultūrinių iniciatyva nusipelno visokeriopo palaikymo bei skatinimo ir leidžia neprarasti vilties, kad mūsų kaimynai netrukus sulauks tikrojo Krivijos idėjos atgimimo.

Radvilė Racėnaitė

Angelika Juško-Štekele. Latgaliešu folklorā, Rēzekne, 2007. – 162 p.

Mūsų Institutą pasiekė dovana: mokyimo priemonė „Latgalių tautosaka“ (parengė A. Juško-Štekelė, recenzavo J. Kursytė, leidėjas – Rēzeknės aukštosios mokyklos Humanitarinių ir juridinių mokslų fakultetas). Šioje studentams humanitarams skirtoje nedidelėje knygoje pateikiama bendriausios folkloristikos žinios bei folkloristikos istorijos duomenų, apibūdinamas Latgalės tautosakos regioninis savitumas, supažindinama su tautosakos kūrinių klasifikacija (pateikta lentelė); atskiri skyreliai trumpai pristato tautosakos žanrus ir rūšis: kiekvienas jų apibūdinamas, supažindinama su kūrinių struktūra, pateikiama interpretacijos pavyzdžių – mokoma kūrinyje išvėlgti buvusiųjų apeiginių, iniciacijos ritualo momentų ir pan. Knygoje pateiktieji tautosakos tekstai – išimtinai latgališki. Kiekvieno skyrelio gale yra skaitytojams (studentams) skirti klau-

simai arba užduotys, kurių tikslas – ugdyti folkloristinę sampratą, išvalgumą.

Pastebėtina, kad klasifikacijos lentelėje tas tautosakos sluoksnis, kurį mes tradiciškai vadiname smulkiaja tautosaka (ar trumpaisiais pasakymais) – mįslės, patarlės / priežodžiai, užkalbėjimai, įvairaus pobūdžio lakoniškai suformuluoti tikėjimai vadinami graikų k. kilmės žodžiu *brachilogizmai* (latv. *brahiloģismi*), kurio vartojimo tradicija latvių folkloristikoje atėjusi iš XIX amžiaus.

Iš pateiktų latgališkos tautosakos kūrinių daugelis atrodo tiesiog pažįstami – t. y. lietuvių tautosaka turi artimų analogų (*Kačs ūt vacuumā, nogi osumā: Slūta – ‘Katinas eina senyn, nagai aštryn: Šluota’; Kuorkls na kūks, vysta na lūps, prymaks na cilvāks – ‘Karklas ne medis, višta ne gyvūlys, užkurys ne žmogus’*). Beje, tarp šioje knygoje pateiktų mįslių ir patarlių / priežodžių nepropor-